

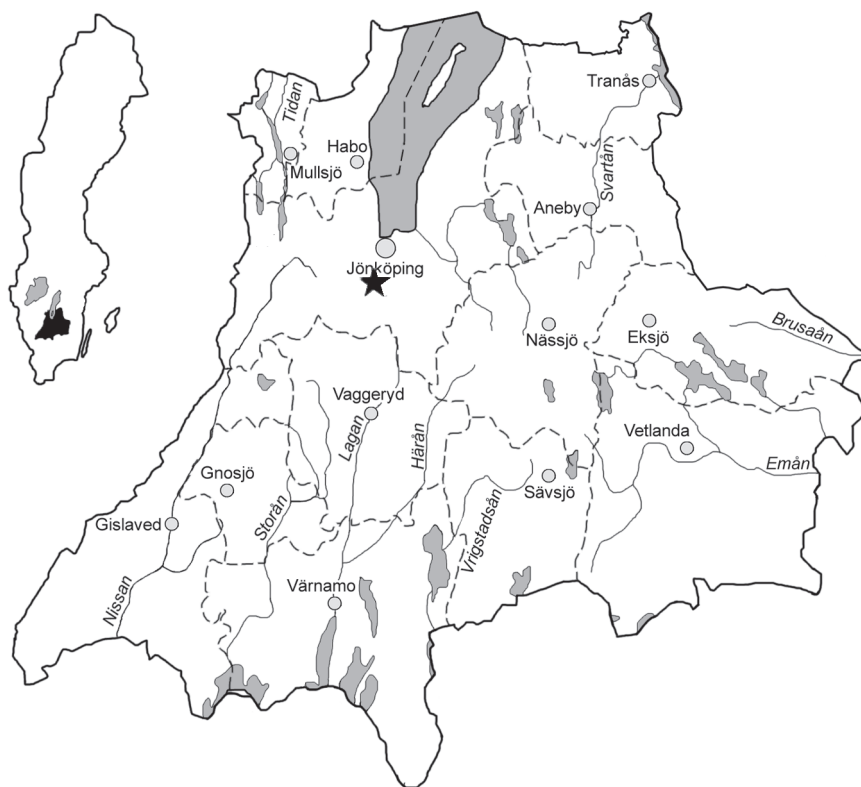
Månsarp 1:69 och 1:186

Arkeologisk utredning inför husbyggnation, Månsarp
socken i Jönköpings kommun, Jönköpings län

Månsarp 1:69 och 1:186

Arkeologisk utredning inför husbyggnation, Månsarp socken i Jönköpings kommun, Jönköpings län

Rapport, foto och ritningar: Anna Ödeén

Grafisk design: Anna Stålhammar

Tryck: Arkitektkopia, Jönköping

Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping

Tel: 036-30 18 00

E-post: info@jkpglm.se

www.jkpglm.se

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor, Geografiska Grunddata samt Geodata (FUK) är återgivna enligt tillstånd:

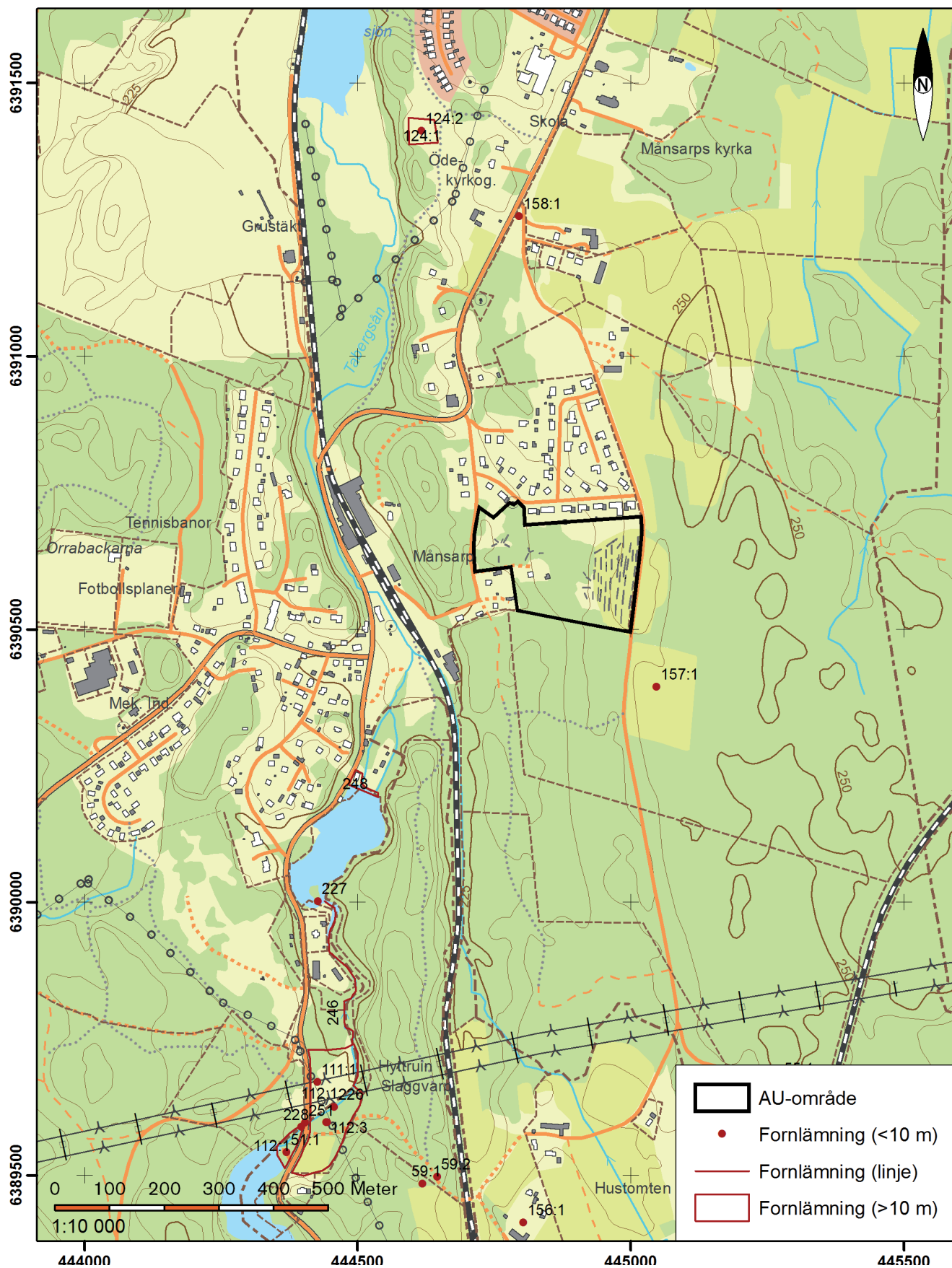
© Lantmäteriet. Ärende nr MS2007/04833, nr MS2012/03742 samt dnr i2012/1091.

ISSN: 1103-4076

© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2013

Innehåll

Inledning.....	5
Målsättning och metod	5
Målsättning.....	5
Metod	6
Topografi.....	6
Fornlämnings- och kulturmiljö.....	6
Tidigare undersökningar.....	7
Resultat.....	9
Kart- och arkivgenomgång.....	9
Fältarbetet.....	9
Anläggningar.....	10
Fynd.....	11
Sammanfattning.....	11
Åtgärdsförslag.....	11
Administrativa uppgifter.....	12
Referenser.....	13
Tryckta källor.....	13
Otryckta källor.....	13
Arkiv.....	13
Kartunderlag.....	13

Inledning

I september 2013 genomförde Jönköpings läns museum en arkeologisk utredning, inom fastigheterna Månsarp 1:69 och 1:186. Dessa är belägna i Månsarps socken, Jönköpings kommun. Anledningen till utredningen var Jönköpings kommuns planer på husbyggnation på fastigheterna.

Beställare av uppdraget var Jönköpings kommun, Mark och exploatering. Kartanalysen genomfördes av Ådel Franzén, kulturgeograf vid Jönköpings läns museum. Fält- och rapportansvarig var Anna Ödeén, antikvarie vid samma institution.

Det aktuella utredningsområdet omfattar cirka 5 hektar.

Målsättning och metod

Målsättning

Målsättningen med utredningen var att fastställa om det inom området förekommer synliga eller under mark dolda fornlämningar. Resultatet av utredningen ligger sedan till grund för Länsstyrelsens beslut i ärendet och ger ett underlag för bedömningen av om det finns behov av en arkeologisk förundersökning.

FIGUR 2. Sökschaktning i skogen.

Metod

Metoden för att nå målsättningen var dels en arkiv- och kartstudie av området, dels en fältinventering samt sökschaktning med hjälp av grävmaskin. De sankade områden som fanns i lövskogen försvårade framkomligheten för grävmaskinen och därför kunde inte hela ytan sökschaktas.

De nypåträffade anläggningarna dokumenterades i plan och mättes in med hjälp av nätverks-RTK. Ett urval fotograferades också digitalt.

Topografi

Undersökningsområdet ligger i en västsluttning, dels i skogsmark dels i öppen åkermark. Skogen består i områdets södra och centrala delar av sankare lövskog med björk, starr och älggräs. I den västra delen är markförhållandena något torrare och består av äldre granskog med inslag av löv. Den öppna åkern i utredningsområdets högst belägna, östra del består i dag av vall (FIGUR 3).

Berggrunden i området består i huvudsak av granit och jordarten är sand, grovmo och älvsediment.

Fornlämnings- och kulturmiljö

I närområdet runt det aktuella utredningsområdet finns relativt få fasta fornlämningar, men något fler av de som fått bedömningen övrig kulturhistorisk lämning (FIGUR 1). Närmast den sökschaktade ytan och omkring 100 meter åt sydöst ligger fornlämning 157:1 som är en fyndplats. Där hittades två skafthålsyxor under 1930-talet och visar alltså på förhistoriska aktiviteter i området. Yxorna såldes, enligt fornminnesregistret, till den dåvarande skolläraren i Månsarp.

Utmed Tabergsånen, som ligger väster om utredningsområdet, finns ett flertal lämningar som vittnar om att man under långa tider utvunnit kraft ur vattendraget. Fornlämning 226 och 227 är uppgifter om kvarnar och fornlämning 248 är platsen för en kvarn enligt de historiska kartorna. Fornlämning 246 är en hyttlämning med slaggfyndighet, fornlämning 228 är uppgift om en sågkvarn och fornlämning 251 är uppgift om en bro. Dessutom finns ett flertal lämningar inom fornlämning 112:1–3 som är ett hyttområde med masugnsruin, plats för en stångjärnshammare, dammvallar, slagghvarp med mera. I området finns också en minnessten över Månsarps södra masugn, fornlämning 111:1.

Cirka 600 meter norr om utredningsområdet ligger fornlämning 158:1 som är registrerad som en fornlämningsliknande lämning och 200 meter nordväst om denna ligger fornlämning 124:1–2 som är en ödekyrkogård och grunden efter en kyrka. Dessa har fått den antikvariska benämningen fast fornlämning.

Månsarp är ett sockennamn och det nämndes första gången i de skriftliga källorna 1376 då det skrevs *Magnosathorpa sokn*. Socken

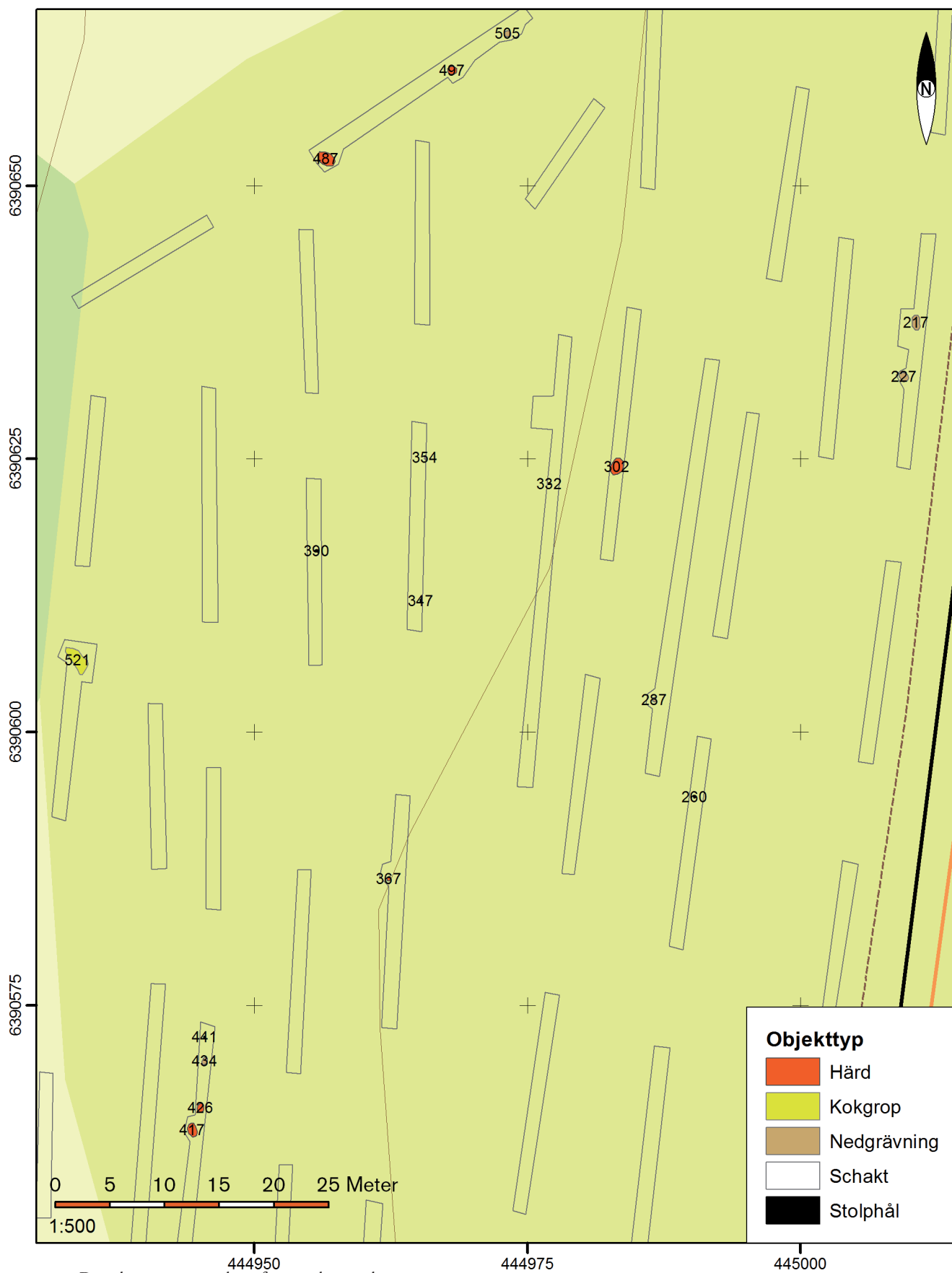
har övertagit namnet av en bebyggelse, *Magnusathorp* där förleden kommer från *Magnus* eller *Måns* och efterleden från *torp*, vilket betyder nybygge (Agertz 2008).

FIGUR 3. Vallen i utredningsområdets östra del där boplatslämningarna påträffades. Foto från nordöst.

Tidigare undersökningar

Inom fornlämning 112:1, hyttområdet vid Tabergså, gjordes en förundersökning 1994 i samband med att bron över ån skulle byggas om (Nordman 1994). Vid schaktningen framkom slagg, skörbränd sten och kol.

År 2009 genomfördes en arkeologisk utredning, etapp 1 och 2, söder om det nu aktuella utredningsområdet, mot byn Hustomten (Hylén 2010). Under den utredningen påträffades spår efter kolnings- och odlingsverksamhet.

FIGUR 4. De anläggningar som kom fram under utredningen.

Resultat

Kart- och arkivgenomgång

Över Månsarp finns en storskifteskarta från 1813 (E81-14:1) som visar att utredningsområdet då bestod av åker, där det i dag är öppen mark och äng i de delar som i dag är skogsbevuxna. Dessutom finns en laga skifteskarta från 1914 (06-mån-65) som visar ett torp som heter Ängsfors. Det torpet ligger dock utanför utredningsområdet och på platsen står ett hus än i dag.

Vid en genomgång av arkivmaterialet tillhörigt Månsarp och närområdet till den aktuella utredningsytan framkom inget av intresse.

Fältarbetet

Under fältarbetet gjordes dels en inventering av den skogsbevuxta delen av utredningsområdet, dels sökschaktning framförallt i områdets östra del, som idag är öppen vall.

Skogsmarken var till stora delar sank och beväxt med björkar, starr och älggräs. Men i västra delen av skogsområdet fanns platålägen med något torrare och fastare förhållanden. Av aktiviteter runt torpet Ängsfors från laga skifteskartan påträffades inga spår under sökschaktningen. Under inventering som gjordes i skogsområdet påträffades heller inga nya kultur- eller fornlämningar.

FIGUR 5. En av de påträffade anläggningarna, A 302, en härd. Foto från söder.

Anläggningar

Anl nr	Lämningstyp	Beskrivning	Antikvarisk bedömning	Åtgärdsförslag
217	Boplatslämning, övrig	Nedgrävning, oval i plan 1,4 x 0,7 m (N-S)	Fast fornlämning	Förundersökning
227	Boplatslämning, övrig	Nedgrävning, oval i plan 1 x 0,7 m (NV-SÖ)	Fast fornlämning	Förundersökning
260	Boplatslämning, övrig	Stolphål, runt i plan 0,2 m i diam	Fast fornlämning	Förundersökning
287	Boplatslämning, övrig	Nedgrävning, rund i plan 0,35 m i diam	Fast fornlämning	Förundersökning
302	Härd	Stenfylld, oval i plan 1,7 x 1 m (N-S)	Fast fornlämning	Förundersökning
332	Boplatslämning, övrig	Stolphål, runt i plan 0,2 m i diam	Fast fornlämning	Förundersökning
347	Boplatslämning, övrig	Stolphål, runt i plan 0,2 m i diam	Fast fornlämning	Förundersökning
354	Boplatslämning, övrig	Nedgrävning, synlig i schaktkanten. 0,4 x 0,2 m (N-S)	Fast fornlämning	Förundersökning
367	Härd	Något oval i plan 0,45 x 0,35 m (Ö-V)	Fast fornlämning	Förundersökning
390	Boplatslämning, övrig	Stolphål, runt i plan 0,3 m i diam	Fast fornlämning	Förundersökning
417	Härd	Stenfylld, oval i plan 1,2 x 0,8 m (NV-SÖ)	Fast fornlämning	Förundersökning
426	Härd	Stenfylld, något oval i plan 0,8 x 0,6 m (N-S)	Fast fornlämning	Förundersökning
434	Boplatslämning, övrig	Nedgrävning, oval i plan 0,7 x 0,4 m (N-S)	Fast fornlämning	Förundersökning
441	Boplatslämning, övrig	Stolphål, runt i plan 0,15 m i diam	Fast fornlämning	Förundersökning
487	Härd	Stenfylld, oval i plan 1,7 x 1,1 m (Ö-V)	Fast fornlämning	Förundersökning
497	Härd	Stenfylld, något oval i plan 0,9 x 0,7 m (N-S)	Fast fornlämning	Förundersökning
505	Boplatslämning, övrig	Nedgrävning, rund i plan 0,6 m i diam	Fast fornlämning	Förundersökning
521	Kokgrop	Oval till oregelbunden i plan 2,9 x 1,3 m (NV-SÖ)	Fast fornlämning	Förundersökning

Förklaringar

Antikvarisk bedömning

Fast fornlämning	Fast fornlämning är lämningar som vid registreringstillfället bedömts omfattas av skydd enligt Kulturminneslagen. För att en lämning ska kunna bedömas som fast fornlämning krävs att den från forna tider, att den tillkommit genom äldre tiders bruk och att den är varaktigt övergiven..
Övrig kulturhistorisk lämning	Övrig kulturhistorisk lämning används för kulturhistoriska lämningar som enligt rådande praxis vid registreringstillfället inte utgör fast fornlämning men som ändå anses ha ett antikvariskt värde. Annan lagstiftning kan även vara rådande och ge lämningen ett skydd..
Bevakningsobjekt	Bevakningsobjekt, dvs det går inte att säkert avgöra om det är fast fornlämning, alternativt det är svårt att göra en besiktning/bedömning på grund av t.ex. tät vegetation (används endast i undantagsfall)
Uppgift om	Uppgift om fyndplats, torp etc, där fysiska spår inte kan ses på platsen.
Ej fastställd	Den antikvariska bedömningen har inte fastställts. Avser t ex boplatslägen där en arkeologisk utredning etapp 2 krävs för att fastställa om det är en fornlämning.

Åtgärdsförslag

Arkeologisk utredning etapp 2	Det har inte kunnat fastställas om det planerade företaget berör en fornlämning. Det kan vara att man misstänker att grav- eller boplatslämningar finns under mark som ej kan ses utan vidare undersökning. Det kan också vara att en lämning inte kunnat bedömas utan grävning tex avgöra om lämningen är en grav eller ett röjningsröse. Arkeologisk utredning etapp 2 genomförs vanligen med sökschaktsgrävning, rutgrävning eller metalldetektering
Arkeologisk förundersökning	Syftar till att avgränsa, karaktärisera och datera fornlämningen. Förundersökningen ligger till grund för de vetenskapliga frågeställningar som ställs vid en arkeologisk undersökning. Undersökningen görs på olika sätt beroende på lämningstyp.
Arkeologisk undersökning	Arkeologisk undersökning genomförs för att dokumentera och ta bort fornlämningen. Detta görs utifrån vetenskapliga frågeställningar och kan variera beroende på lämningstyp.

TABELL 1. Tabell över påträffade anläggningar.

Under sökschaktningen grävdes ett femtiotal schakt med en sammanlagd längd av drygt 900 meter. Det framkom 18 anläggningar av boplatsskarakter i form av härdar, stolphål, nedgrävningar och en kokgrop (TABELL 1).

Fynd

Endast recent fyndmaterial som spik, tegel och yngre keramik påträffades under utredningen. Detta tillvaratogs inte.

Sammanfattning

Med anledning av Jönköpings kommuns planer på att bebygga fastigheterna Månsarp 1:69 och 1:186 har Jönköpings läns museum genomfört en arkeologisk utredning i området.

Under inventeringen påträffades inga nya kultur- eller forn-lämningar. Däremot framkom under sökschaktningen ett antal boplatslämningar i områdets högst belägna, östra del.

Åtgärdsförslag

De förhistoriska boplatslämningar som påträffades under sökschaktningen indikerar att det ligger en förhistorisk boplat i östra delen av utredningsområdet. Jönköpings läns museum anser att det bör göras en förundersökning om ytan ska exploateras för att avgränsa och karaktärisera forn-lämningen.

Länsmuseet har samrått med Länsstyrelsen angående åtgärds-förslagen.

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr: 431-4253-2013
 Länsstyrelsens beslutsdatum: 2013-07-11
 Jönköpings läns museums dnr: 188/2013
 Beställare: Jönköpings kommun, Mark och
 exploatering
 Fält- och rapportansvarig: Anna Ödeén
 Fältpersonal: Anna Ödeén
 Fältarbetstid: 2013-09-11–2013-09-13
 Län: Jönköpings län
 Kommun: Jönköpings kommun
 Socken: Månsarp socken
 Fastighetsbeteckning: Månsarp 1:69 och 1:186
 Belägenhet: 63E 9eS
 Koordinater: N 6390535 E 444792
 Koordinatsystem: SWEREF 99 TM
 Undersökningsyta: 5 hektar
 Fornlämningstyp: Boplatslämningar
 Tidsperiod: Troligen järnålder

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv.

Referenser

Tryckta källor

- Agertz, J. *Om ortnamn i Jönköpings län. Småländska kulturbilder 2008.* Meddelanden från Jönköpings läns hembygdsförbund och stiftelsen Jönköpings läns museum LXXVII. Jönköping.
- Hylén, H. 2009. *Triangelspår vid Månsarp. Arkeologisk utredning inför nytt triangelspår vid Månsarp inom fastigheterna Hustomten 1:2, 1:13, Röshult 1:14 och 1:15 m.fl. Måsarps socken, Jönköpings kommun.* Jönköpings läns museum. Arkeologisk rapport 2009:94. Jönköping.

Otryckta källor

- Nordman, A-M. 1994. *Förundersökning i samband med nybyggnation av bro F943/Lv 650. Måsarps socken. Jönköpings kommun.* Rapportmanus.

Arkiv

- Jönköpings läns museum.
- Uppdragsregistret.* Databas över arkeologiska uppdrag i Jönköpings län.
- Riksantikvarieämbetets fornminnesregister, FMIS, Forsök: <http://www.fmis.raa.se/cocoon/forsok/search.html>.

Kartunderlag

- Lantmäteriet. ArkivSök. www.lantmateriet.se:
- E81-14:1. Storskifte. Upprättad år 1813.
- 06-mån-65. Laga skifte. Upprättad år 1914.

Jönköpings kommun planerar att bygga nya hus i Månsarp. I samband med dom planerna har Jönköpings läns museum gjort en arkeologisk utredning av området. Under det här arbetet påträffades ett flertal boplatansläggningar som härdar och stolphål. Det har med andra ord varit en plats där människor har valt att bo även längre tillbaka.